

Tisková zpráva

Česká veřejnost k problematice geneticky upravených potravin – červen 2016

- ⊗ Zájem české veřejnosti o geneticky modifikované potraviny je spíše nízký. O geneticky upravené potraviny se zajímá pětina respondentů, většina občanů se o tuto problematiku nezajímá (78 %).
- ⊗ Převážná část české veřejnosti informace o genetické úpravě potravin na etiketách či popiscích potravin nekontroluje nikdy (55 %) či jen zřídka (26 %). Pouze zlomek respondentů (3 %) tyto informace kontroluje vždy a zhruba desetina (12 %) často.
- ⊗ Konzumaci geneticky upravených potravin jako bezproblémovou hodnotí více jak pětina (21 %) dotázaných a naopak jako nebezpečnou ji vidí přibližně čtvrtina (26 %) občanů. V porovnání s názorovým rozložením v USA (Pew Research Center) vnímají Češi konzumaci jako méně bezpečnou než veřejnost v USA.
- ⊗ Zjištění, že je potravina geneticky modifikována, by ovlivnilo v jejím nákupu čtvrtinu (26 %) dotázaných. Z toho konkrétně 8 % lidí by si takovou potravinu rozhodně nekoupilo a čtvrtina by ji spíše ze svého nákupního košíku vyndala. 22 % respondentů by váhala, zda ji koupit či nekoupit.

Zpracovali:

Martin Buchtík, Jarmila Pilecká

Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Tel.: 210 310 593

Tomáš Moravec

Laboratoř virologie, ÚEB AV ČR, Praha

Tel: 225 106 822

V červnovém výzkumu zjišťovalo CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i. postoje české veřejnosti ke geneticky upraveným potravinám. Konkrétně bylo zjišťováno, zda se respondenti již s pojmem modifikovaných neboli geneticky upravených potravin setkali, následně vyjadřovali, do jaké míry je toto téma zajímavé a zda mají dostatek informací o problematice geneticky modifikovaných potravin. Následně zodpovídali, jak často při nákupu potravin sledují údaje o genetické úpravě potravin či složek výrobku na etiketách výrobků. Poslední částí bloku byla sada výroků týkající se bezpečnosti konzumace takových potravin, stavu vědeckého poznání jejich dopadů na zdraví člověka a nakupování geneticky modifikovaných potravin. Zpráva nabízí i srovnání některých výsledků s výzkumem Pew Research Centre¹ z USA.

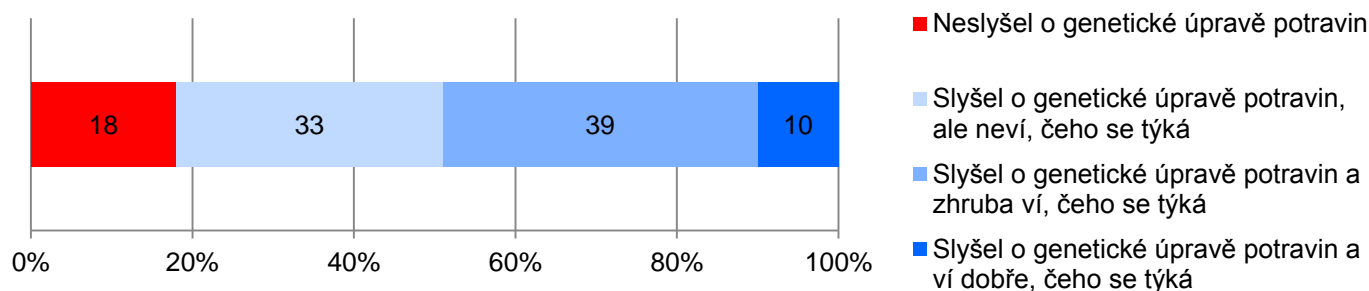
„Pod pojmem GMO se nejčastěji rozumí plodiny transgenní, tj. takové, do nichž byl přenesen gen ze zcela jiného organismu. Tato technika se používá od poloviny 80. let. Šlechtitelské techniky se však s našimi znalostmi biologie neustále mění a zpřesňují. Hranice mezi těmi, které spadají do umělé kategorie „GMO“, a ostatními se stává stále méně zřetelnou a v nejbližší době si vyžádá změnu legislativy a zřejmě i definice GMO. Pro společnost by byla výhodnější regulace založená na vlastnostech plodin, nikoliv na použité technice šlechtění.“, vymezuje obecněji současnou situaci GMO Tomáš Moravec z Laboratoře virologie, ÚEB AV ČR.

První otázka v šetření CVVM se zaměřovala na to, do jaké míry jsou respondenti s pojmem geneticky modifikovaných potravin seznámeni a zda se s ním již v minulosti setkali. Z výsledků šetření vyplývá, že o geneticky modifikovaných neboli upravených potravinách neslyšela necelá pětina (18 %) dotázaných. S tímto pojmem se naopak setkala většina české veřejnosti (82 %), z toho desetina s jistotou ví, čeho se tento pojem týká, 39 % přibližně ví, co tento pojem

¹ <http://www.pewinternet.org/2015/07/01/chapter-6-public-opinion-about-food/>

znamená, a třetina dotázaných se s pojmem sice již setkala, ale neví, čeho se týká. Můžeme tedy říci, že i přes to, že většina české veřejnosti se s pojmem geneticky modifikovaných potravin již setkala, pouze necelá polovina (49 %) je zná i jeho význam.

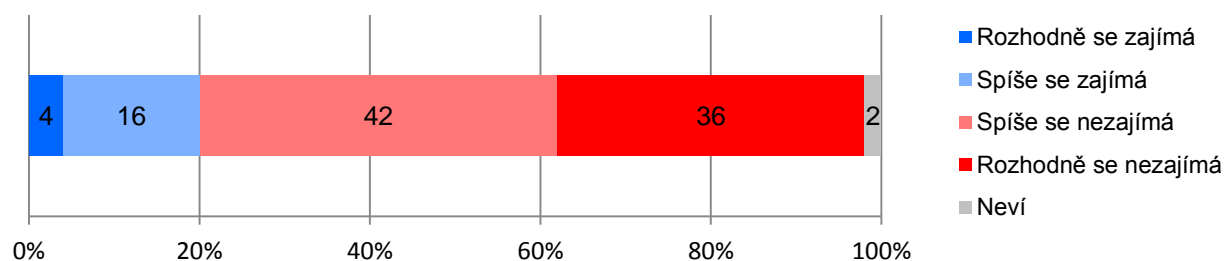
Graf 1: Informovanost o geneticky modifikovaných potravinách (%)²

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 3. – 20. 6. 2016, 1005 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Z grafu 2 vidíme, že zájem české veřejnosti o geneticky modifikované potraviny je spíše nízký. Dle svého vyjádření se o geneticky upravené potraviny zajímá pětina respondentů (z toho 16 % se „spíše zajímá“ a 4 % se „rozhodně zajímají“). Většina občanů se o tuto problematiku nezajímá (78 %), přičemž necelá polovina (42 %) se spíše nezajímá a 36 % se rozhodně nezajímá. Pokud se podíváme na charakteristiky dotázaných, které je mohou dále odlišovat, zjistíme, že o problematiku geneticky upravených potravin se více zajímají ženy než muži. Zároveň zájem stoupá se stoupajícím dosaženým vzděláním respondenta.

Graf 2: Zájem české veřejnosti o geneticky modifikované potraviny (%)³

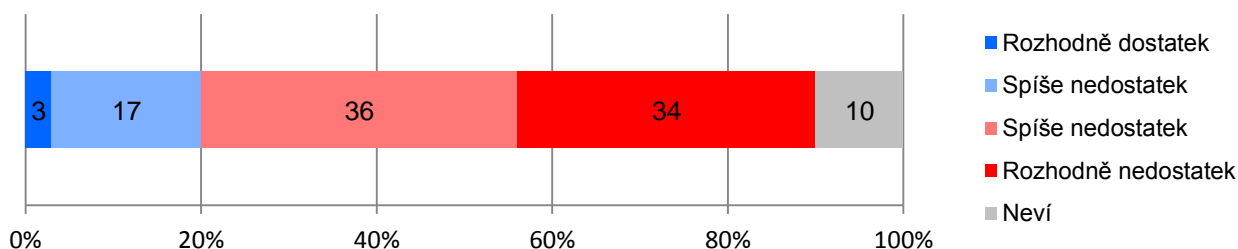
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 3. – 20. 6. 2016, 1005 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Situace je obdobná jako v předchozím případě, když dotázaní hodnotí, zda mají dostatek či nedostatek informací o takto upravených potravinách. Jako dostatečné hodnotí informace o geneticky modifikovaných potravinách pětina respondentů (z toho 3 % jako „rozhodně dostatečné“ a 17 % jako „spíše dostatečné“). Za spíše či rozhodně nedostatečné označuje své informace o geneticky upravených potravinách 70 % dotázaných. Méně jako nedostatečné hodnotí informace o geneticky upravených potravinách lidé, kteří se o toto téma zároveň i zajímají.

² Znění otázky: „Slyšel jste o geneticky modifikovaných, neboli geneticky upravených potravinách? Ne, o genetické úpravě potravin jste neslyšel, o genetické úpravě potravin jste slyšel, ale nevíte, kterých potravin se týká, o genetické úpravě potravin jste slyšel a zhruba víte, kterých potravin se týká, o genetické úpravě potravin jste slyšel a víte dobře, kterých potravin se týká.“

³ Znění otázky: „Zajímáte se Vy osobně o geneticky modifikované, neboli geneticky upravené potraviny? Rozhodně se zajímá, spíše se zajímá, spíše se nezajímá, rozhodně se nezajímáte?“

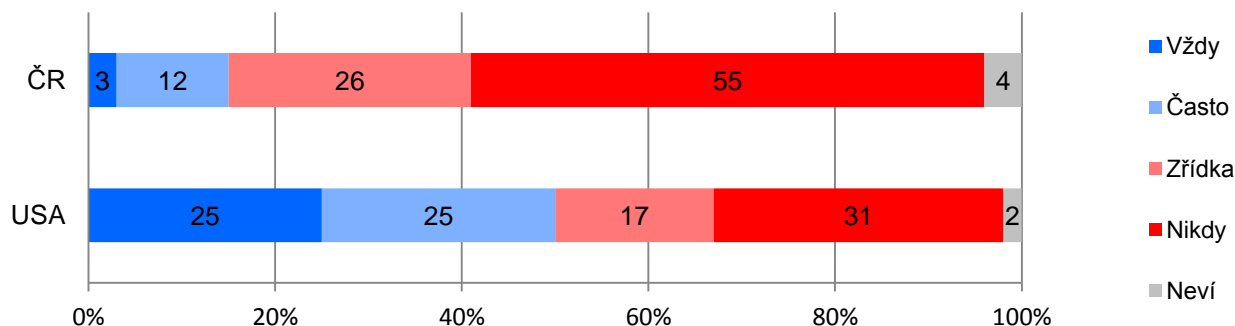
Graf 3: Dostupnost informací o geneticky modifikovaných potravinách (%)⁴

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 3. – 20. 6. 2016, 1005 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Nyní přejdeme od celkové informovanosti o geneticky upravených potravinách k chování dotázaných při samotném nakupování a konzumaci geneticky modifikovaných potravin. Převážná část české veřejnosti informace o genetické úpravě potravin na etiketách či popiscích potravin nekontroluje nikdy (55 %) či jen zřídka (26 %). Pouze zlomek respondentů (3 %) tyto informace kontroluje vždy a zhruba desetina (12 %) často (viz graf 4). Možné srovnání se situací v zahraničí poskytuje výzkum Pew Research Center, který byl uskutečněn v srpnu 2014 na reprezentativním výběru americké populace starší 18 let.⁵ Zde je v porovnání s českou společností významněji vyšší podíl těch, kteří informace o geneticky modifikovaných potravinách kontrolují vždy (25 %). Zároveň je v tomto výzkumu v porovnání ČR podstatně nižší podíl těch, kteří nikdy nekontrolují informace o genetických modifikacích potravin (31 %).

Graf 4: Kontrola informace o genetické úpravě potravin na etiketě či popisku k potravine (%)⁶

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 3. – 20. 6. 2016, 1005 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

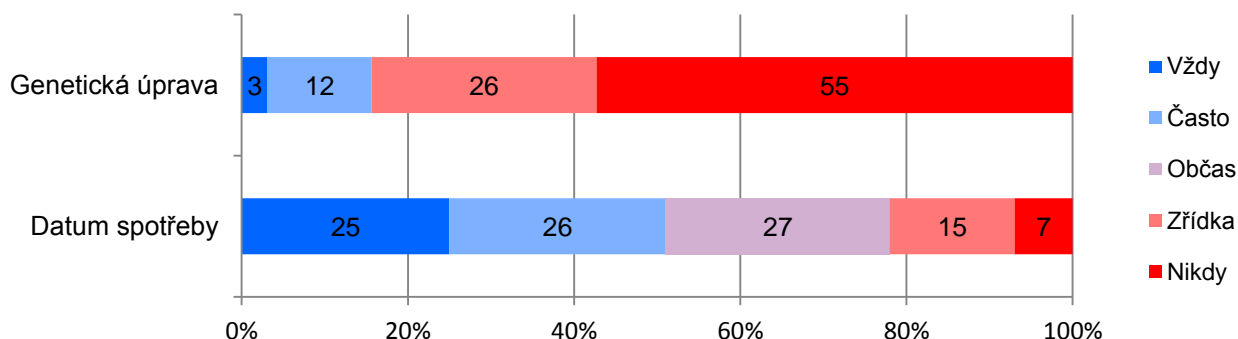
Obecně podstatně více kontrolují Češi datum spotřeby než informace o genetické úpravě potravin. Z grafu 5 vidíme, že zatímco 15 % dotázaných kontroluje obsah genetické složky vždy nebo často, údaje o datu spotřeby se stejnou frekvencí sleduje polovina respondentů (51 %). Tato zkušenost odkazuje i k poměrně nízkému zájmu české veřejnosti o geneticky modifikované potraviny obecně (viz výše).

⁴ Znění otázky: „Máte dostatek či nedostatek informací o geneticky modifikovaných, neboli geneticky upravených potravinách? Rozhodně dostatek, spíše dostatek, spíše nedostatek, rozhodně nedostatek?“

⁵ Celá zpráva z výzkumu zde: <http://www.pewinternet.org/2015/07/01/chapter-6-public-opinion-about-food/>

⁶ Znění otázky: „Jak často při nákupu potravin kontrolujete na etiketě nebo v popisku k potravine, zda obsahuje geneticky modifikované složky nebo zda byla geneticky upravena? Možnosti odpovědí: Vždy, často, zřídka, nikdy.“

Graf 5: Kontrola informací na etiketě výrobku - datum spotřeby a genetická úprava (%)

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 3. – 20. 6. 2016, 1005 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

O tom, že informace o genetické úpravě potraviny nebo její složky by měla být obsažena na etiketě výrobku, je přesvědčena více než polovina (56 %) dotázaných. Zhruba pětina (22 %) si myslí, že by tyto informace na etiketě spíše měly být. Minimum dotázaných (3 %) si nemyslí, že by tyto informace měly být na etiketě výrobku. Necelá desetina je na vážkách (9 %), (viz graf 6). Reálná situace je taková, že informace na etiketách a popiscích potravin jsou upraveny předpisy v rámci European Food Safety Authority, která patří mezi instituce Evropské unie. Toto opatření přesně udává, od jakého podílu geneticky upravených potravin obsažených v potravinech je nutné tuto potravinu opatřit informací o geneticky modifikovaných složkách.⁷ Tomáš Moravec dodává: „Jedním z pilířů evropské regulace je značení výrobků obsahujících nadlimitní množství GMO složky, nebo takových, které z nich byly vyrobeny, ale GMO složku již neobsahují – například cukr nebo olej. Hlavním smyslem značení je ochrana evropského trhu před dovozem.“

Zjištění, že je potravina geneticky modifikována, by ovlivnilo v jejím nákupu čtvrtinu (26 %) dotázaných. Z toho konkrétně 8 % lidí by si takovou potravinu rozhodně nekoupilo a čtvrtina by ji spíše ze svého nákupního košíku vyndala. 22 % respondentů by váhala, zda ji koupit či nekoupit. U třetiny lidí by tato informace jejich volbu nezměnila, přičemž 25 % by ji spíše koupilo a necelá desetina (8 %) by ji rozhodně i přes to koupila. Významně je toto rozhodnutí ovlivněno tím, zda se respondenti o problematiku geneticky modifikovaných potravin zajímají či nikoli.

Výskyt geneticky modifikovaných potravin na pultech obchodů komentuje Tomáš Moravec: „Potravin obsahujících složky odvozené od GMO plodin je na evropském trhu naprosté minimum, nejčastěji jde o dovozy zpracovaných potravin s obsahem kukuřice nebo sóji z mimoevropských zemí. Ve světě se kromě kukuřice a sóji ještě pěstuje GMO řepka, bavlna nebo cukrová řepa a v omezené míře pak papája a lilek. Kromě cest do zahraničí se naši spotřebitelé ke GMO potravinám dostanou nejbližší u složek, které nepodléhají povinnosti značit GMO, jako je například syřidlo. Dále se mohou spotřebitelé často setkat s GMO technologií u léčiv a u nepotravinářských výrobků, například bavlny.“

Pokud jde o prozkoumání účinků geneticky upravených potravin na zdraví člověka, zde je česká společnost spíše skeptická a dopady jako prozkoumané hodnotí 23 % dotázaných. Naopak čtvrtina dotázaných nesouhlasí s tím, že by tyto účinky byly prozkoumané. 24 % dotázaných se pohybuje mezi těmito dvěma póly a poznání dopadů konzumace geneticky modifikovaných potravin na zdraví člověka vnímá jako prozkoumané spíše částečně. Zároveň významný podíl respondentů (28 %) nemá vyjasněný názor a volí odpověď „nevím“. Pro možné srovnání s výzkumy ze zahraničí lze opět použít výše zmíněný výzkum Pew Research Center, ze kterého vyplývá, že přibližně čtvrtina (28 %) občanů USA považuje dopady konzumace geneticky upravených potravin za vědecky probádané. Oproti tomu ze stejného šetření vyplývá, že 67 % si myslí, že tyto dopady nejsou ještě zcela pokryty vědeckým poznáním. Vidíme tedy, že ve společnosti USA existuje výrazněji vyšší podíl lidí skeptických k hloubce vědeckého poznání tohoto problému než v ČR.

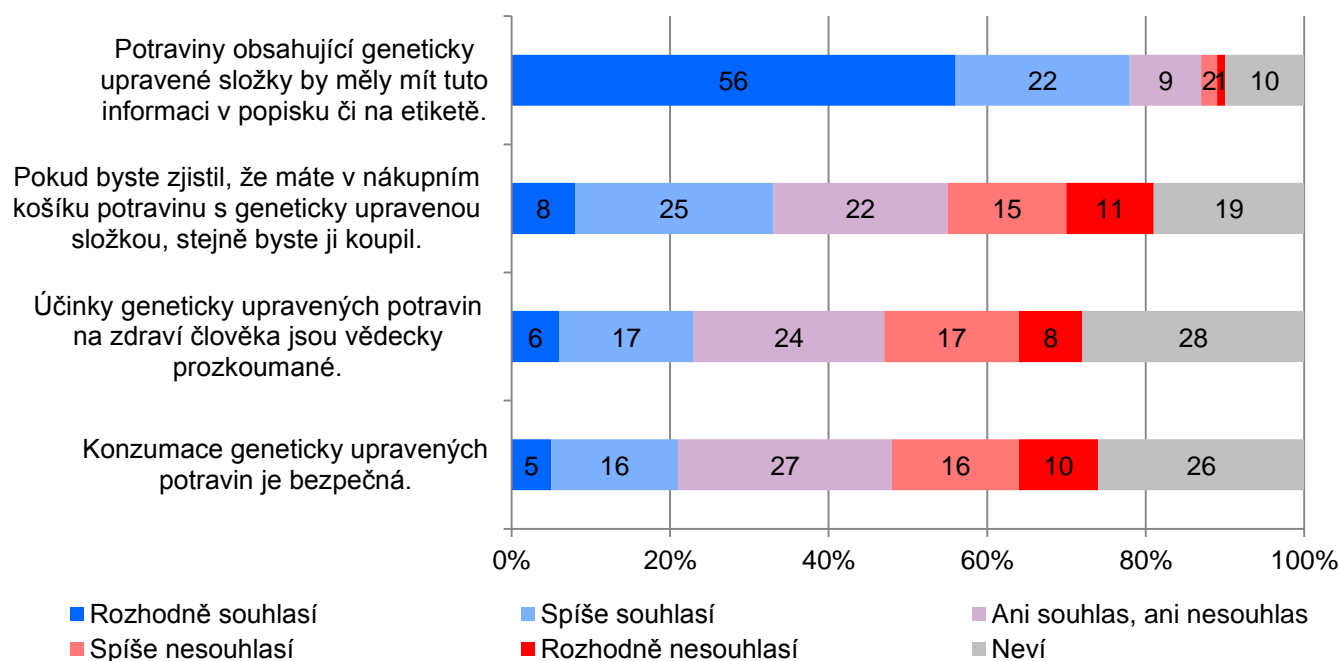
⁷ <http://www.efsa.europa.eu/en/topics/topic/gmo>

Konzumaci geneticky upravených potravin jako bezproblémovou hodnotí více jak pětina (21 %) dotázaných a naopak jako nebezpečnou ji vidí přibližně čtvrtina (26 %) občanů. Více jak čtvrtina české veřejnosti se pak nevyhraňuje ani jedním směrem a hodnotí konzumaci geneticky upravených potravin jako ani bezpečnou ani nebezpečnou. Významný podíl respondentů (26 %) neví, zda lze konzumaci geneticky upravených potravin považovat za bezpečnou. Není překvapující, že názory na bezpečnost konzumace těchto potravin jsou svázány s kontrolou údajů na etiketách potravin. Tedy lidé, kteří kontrolují údaje o geneticky modifikovaných složkách, zároveň významněji více vnímají konzumaci geneticky upravených potravin jako ne zcela bezpečnou. V porovnání s názorovým rozložením v USA (Pew Research Center) vnímají Češi konzumaci jako méně bezpečnou než veřejnost v USA. Zde za bezpečnou považuje konzumaci geneticky upravených potravin 37 % respondentů. Je nutné ovšem brát v potaz, že rozdílné postoje ke konzumaci geneticky upravených potravin mezi USA a ČR lze vysvětlit i obecně rozdílným rámováním tohoto problému v Evropě oproti jiným částem světa, jejichž příkladem může být právě USA. Specificky genetická úprava potravin je v Evropě a USA vnímána poměrně odlišně, přičemž v USA je obecně vnímána lépe než v evropském kontextu.⁸

Obecně lépe jsou hodnoceny účinky geneticky modifikovaných potravin a stav jejich poznání ze strany dotázaných, označující objem informací, které mají o takto upravených potravinách, za dostatečný. Tito respondenti mají zároveň jasněji zformovaný názor na geneticky upravené potraviny a volí významněji více krajní možnosti škály odpovědí.

„Odhad rizik a přínosů pro zdraví spotřebitelů nebo pro životní prostředí u nových odrůd zemědělských plodin nijak nespoisí s použitou technikou šlechtění, ale s vlastnostmi dané plodiny. Neočekávané efekty jsou paradoxně pravděpodobnější u neregulovaných tzv. konvenčních šlechtitelských metod než u cílené modifikace nebo editace genů. Přehnaná regulace tzv. GMO-technik zabraňuje jejich použití k obecně prospěšným a neziskovým účelům a nahrává především velkým nadnárodním společnostem.“, upozorňuje Tomáš Moravec.

Graf 6: Výroky o geneticky modifikovaných potravinách (%)⁹

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 3. – 20. 6. 2016, 1005 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

⁸ Gaskell, G., Bauer, M. W., Durant, J., & Allum, N. C. (1999). Worlds apart? The reception of genetically modified foods in Europe and the US. *Science*, 285(5426), 384-387.

⁹ Znění otázky: „Jako geneticky upravené potraviny je označováno například ovoce a zelenina, které jsou geneticky upraveny tak, aby byly více odolné vůči chorobám, rychleji rostly a jejich vzhled byl dokonalý. Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s následujícími výroky? Konzumace geneticky upravených potravin je bezpečná., Účinky geneticky upravených potravin na zdraví člověka jsou vědecky prozkoumané., Pokud byste zjistil, že máte v nákupním košíku potravinu s geneticky upravenou složkou, stejně byste ji koupil. Potraviny obsahující geneticky upravené složky by měly mít tuto informaci v popisku či na etiketě. Možnosti odpovědí: Rozhodně souhlasí, spíše souhlasí, ani souhlas ani nesouhlas, spíše nesouhlasí, rozhodně nesouhlasí.“

Technické parametry výzkumu

<i>Výzkum:</i>	<i>Naše společnost, v16-06</i>
<i>Realizátor:</i>	<i>Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.</i>
<i>Projekt:</i>	<i>Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i.</i>
<i>Termín terénního šetření:</i>	<i>3. 6. - 20. 6. 2016</i>
<i>Výběr respondentů:</i>	<i>Kvótní výběr</i>
<i>Kvóty:</i>	<i>Kraj (oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání</i>
<i>Zdroj dat pro kvótní výběr:</i>	<i>Český statistický úřad</i>
<i>Reprezentativita:</i>	<i>Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
<i>Počet dotázaných:</i>	<i>1005</i>
<i>Počet tazatelů:</i>	<i>209</i>
<i>Metoda sběru dat:</i>	<i>Osobní rozhovor tazatele s respondentem- kombinace dotazování CAPI a PAPI</i>
<i>Výzkumný nástroj:</i>	<i>Standardizovaný dotazník</i>
<i>Otázky:</i>	<i>PL.20, PL.21, PL.22, PL.23, PL.24</i>
<i>Kód zprávy:</i>	<i>OR160923</i>
<i>Zveřejněno dne:</i>	<i>23. září 2016</i>
<i>Zpracoval:</i>	<i>Martin Buchtík, Jarmila Pilecká, Tomáš Moravec</i>

Slovníček pojmů:

Kvótní výběr – napodobuje strukturu základního souboru (u nás je to obyvatelstvo České republiky starší 15 let) pomocí nastavení velikosti vybraných parametrů, tzv. kvót. Jinými slovy kvótní výběr je založen na stejném procentuálním zastoupení vybraných vlastností. Pro tvorbu kvót používáme údaje z Českého statistického úřadu. V našich výzkumech jsou stanoveny kvóty na pohlaví, věk, vzdělání, region a velikost obce. Vzorek je tedy vybrán tak, aby procentuální podíl např. mužů a žen ve vzorku odpovídal procentuálnímu podílu mužů a žen v každém kraji ČR. Podobně je zachován procentuální podíl obyvatel jednotlivých krajů ČR, občanů různých věkových kategorií, lidí s různým stupněm dosaženého vzdělání a z různých velkých obcí.

Reprezentativní výběr je takový výběr z celé populace, z jehož vlastností se dá platně usuzovat na vlastnosti celé populace. V našem případě to tedy znamená, že respondenti jsou vybráni tak, abychom zjištěné údaje mohli zobecnit na obyvatele České republiky starší 15 let.

Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) je výzkumným oddělením Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.. Jeho historie sahá do roku 1946, kdy jako součást Ministerstva informací začal fungovat Československý ústav pro výzkum veřejného mínění. Současné Centrum vzniklo v roce 2001 převedením svého předchůdce (IVVM) z Českého statistického úřadu do Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.. Včlenění do vědecké instituce zaručuje kvalitní odborné zázemí a kredit pracoviště; jako součást akademického prostředí musí CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., splňovat veškeré nároky a dosahovat tak té nejvyšší odborné úrovně. Hlavní náplní práce oddělení je výzkumný projekt Naše společnost, v jehož rámci je prováděno deset šetření ročně. Jedná se o průzkum veřejného mínění na reprezentativním vzorku české populace od 15 let, kterého se vždy účastní přibližně 1000 respondentů. Omnibusová podoba dotazníku umožňuje pokrýt velkou šíři námětů, a do šetření jsou proto pravidelně řazena politická, ekonomická i další obecně společenská témata. Jsou využívány jak opakované otázky, které umožňují sledovat vývoj zkoumaných jevů, tak náměty nové, reagující na aktuální dění. Díky dlouhodobému a kontinuálnímu charakteru je tento vědecký projekt zkoumání veřejného mínění v České republice ojedinělý.

„Aktivita byla podpořena Strategii Akademie věd AV21 v rámci výzkumného programu „Šetření postojů veřejnosti k problematice plýtvání potravinami“.